

מטעמי תורת זילים

פרשת ויגש – ירידת נשמות אפרים ומנשה

ליוסף נולדו שני בנים בארץ מצרים כפי שנאמר "וַיֵּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶשֶׁר יָלְדָהּ לוֹ אֶסְנַת בַּת פְּרֹעַ כֶּהֵן אֵן אֵת מְנַשֶׁה וְאֵת אֶפְרַיִם" (בראשית מו, כ). ובשעה שיעקב בירך את שני בניו הוא אמר שהם נחשבים כבניו ממש שנאמר "וַיַּעַתָּה שְׁנֵי בְנֵיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֶלְיָךְ מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶׁה כְּרַאבוֹן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי" (בראשית מח, ה). והודיע לו בזה שהם גם עתידים לרשת חלק בארץ ישראל כמו שאר השבטים (רש"י בראשית מח, ה).

ויש להבין, מדוע מכל נכדיו של יעקב אבינו רק אפרים ומנשה אשר נולדו מיוסף ואסנת בארץ מצרים זכו להימנות בתוך שבטי ישראל?

התגלה ליעקב אבינו כי הוא צריך להעמיד יותר משנים עשר שבטים

יעקב אבינו חשב שהוא צריך להוליד שנים עשר שבטים ולא יותר. לכן כאשר רצה לשכב לישון בהר המוריה (ימאיר לארץ, לר' מאיר ביקיאים פרשת וישלח ד"ה נמצא שמנשה ואפרים), הוא לקח דווקא שנים עשר אבנים ואמר שאם הם יתאחו לאבן אחת, אזי יידע שהוא זה שעתידי להעמיד שנים עשר שבטים מה שלא העמידו אבותיו אברהם ויצחק שנאמר "וַיִּפְגַּע בְּמִקְוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמִּקְוֹם וַיִּשָּׂם מֵרָאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בְּמִקְוֹם הַהוּא" (בראשית כח, יא). והאבנים אכן התאחו לאבן אחת שנאמר "וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבֶקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֲבָן אֲשֶׁר שָׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ" (בראשית כח, יח), וידע יעקב אבינו שהוא מעמיד את השבטים (בראשית רבה' סח, יא).

וכאשר התעברה רחל בבנה הקטן בנימין, הבין יעקב אבינו שכבר נשלמו שנים עשר השבטים ולא היה חושש עוד לפרות ולרבות. לכן התגלה אליו ה' יתברך וציוה אותו להמשיך בפריה ורבייה היות שהוא עוד לא נפטר ממצוה זו כפי שנאמר "וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֶל שְׂדֵי פְרָה וְרִבָּה גוֹי וְקָהַל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמִלְכִים מִחֻלְצֶיךָ יֵצְאוּ" (בראשית לה, יא). ומשום כך לשון זו של ציווי נאמרה דווקא אצל יעקב אבינו. אך לעומת כן אצל אברהם אבינו שהיה עוסק בפריה ורבייה רק שלא היה מוליד, נאמרה לשון של ברכה "וַיְהַפְרֵתִי אֶתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וַיִּנְתַּנֶּיךָ לְגוֹיִם וּמִלְכִים מִמֶּךָּ יֵצְאוּ" (בראשית יז, ו) (ימאיר לארץ, פרשת וישלח ד"ה ובהו יומתק דקדוק). ואכן יעקב היה צריך להוליד עוד שני שבטים מבבלחה, ורמז לכך בשתי האותיות ה' שבשם 'בלחה' והוא בסוד הפסוק "הָא לְכֶם זְרַע" (בראשית מז, כג) (ספר הליקוט'ס' להארי"י ז"ל פרשת וישלח סימן ל"ה על הפסוק ויהי בשכן ישראל, יכנפי יונה' להרמ"ע מפאנו חלק שלישי סימן ע, ברכת טוב' על התורה לר' משה נראל הכהן דף כ ע"ב טור א ד"ה כשבלבל ראובן יצועי).

מעשה ראובן גרם לסילוק השכינה ומנע את עיבורה של בלהה

כל העת שרחל ולאה היו בחיים היתה השכינה שורה עליהן (זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה ויהי בשכן), בתחילה אצל רחל ואחרי מותה אצל לאה (יאור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה יר' אלעזר' מהרמ"ק). וכשמתו שתיהן, השכינה לא נפרדה משם אלא הלכה ושרתה בביתה של בלהה. וזה משום שהשכינה יכלה להמשיך לשרות 'בגלוי' בביתו של יעקב רק כל זמן שיש לו בת זוג להיות עמה (זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה ויהי בשכן), שבכל מקום שנמצא בו 'שימוש מצוה' השכינה שורה שם (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה ויהי בשכן ישראל). לכן בהסכמה עליונה, יעקב העביר את מיטתו אל אוהל בלהה (עפ"י יאור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה יר' אלעזר' מהרמ"ק) ושם היתה השכינה מתגלה (יאור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה שכינתא לאי מהרא"י).

ראובן לא ידע כי מה שיעקב עשה היה בהסכמה עליונה (יאור החמה' לר' אברהם אזולאי זקנו של החיד"א על זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה יר' אלעזר' מהרמ"ק) וכאשר ראה שבלחה ירשה את מקומה של לאה אמו (זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה ויהי בשכן וד"ה רבי יסא) בזה שיעקב החשיבה לאשה והשכין את מיטתו אצלה (יאור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעה ע"ב ד"ה יר' אלעזר' מהרמ"ק), הוא התקנא בזה (פני דוד' להחיד"א פרשת וישלח על הפסוק ויהי בשכן ישראל' בשם הרמ"א איסרליש), והיה הולך ובא מחוץ לאוהל של בלהה שנאמר "וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן" (בראשית לה, כב) עד שהיה נשמע שם קולו. ומחמת דבר זה לא היה יכול יעקב לעשות מעשה עם בלהה. שכן הוא הדין (דברי שלמה' לר' שלמה שלם פרשת צו דף נז ע"ב ד"ה ינמצונו למדי' מהארי"י ז"ל) לְאֶסֶר בַּשֶּׁעָה שְׁבַע אֲדָמָה שוֹמְעִים (פני דוד' להחיד"א פרשת וישלח על הפסוק ויהי בשכן ישראל' בשם הרמ"א איסרליש).

ואף שאותו הלילה היה ליל הריון (פירוש 'הרוקח' פרשת וישלח שער 'נחלק באמצעי' פסוק בראשית לה, כב) ובו ביקש יעקב להביא עוד שני בנים תאומים (דברי שלמה' פרשת צו דף נז ע"ב ד"ה ינמצונו למדי' בשם הארי"י ז"ל) דרך בלהה כדי שיתווספו לשאר בניו הקדושים – הוא לא היה יכול להביאם (יונת אל' להרמ"ע מפאנו בסוף סימן פ"ה). וזה נרמז בפסוק "וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָחָה פִּילְגָשׁ אִבְיוֹ וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁרָאֵל וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר" (בראשית לה, כב) "וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן" שהיה הולך ומטייל בזמן ש"אָבִיו" ביקש לקיים "וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָחָה" (בראשית לה, כב) שהיתה "פִּילְגָשׁ" שלו. אך כיון שיעקב שמע את בנו הנמצא שם כפי שנאמר "וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁרָאֵל", הוא מנע את עצמו. ובעקבות כך נשארו "בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר" ולא יותר, כי לא נולדו ליעקב עוד שני שבטים (פני דוד' להחיד"א פרשת וישלח על הפסוק ויהי בשכן ישראל' בשם הרמ"א איסרליש). והביא שם כי סיפר הרמ"א שראובן בן יעקב בא אליו בחלום והחזיק לו טובה על שהיפך כן בזכותו).

השכינה היתה נמצאת על מיטתו של יעקב אבינו (שתי ידות' על התורה לר' אברהם חזקוני פרשת ויחי דף לח ע"א ד"ה יתר שאת ויתר עז) כי היא שורה בכל מקום שיש שימוש של מצוה, והמעבב מצוה זו גורם סילוק השכינה מן העולם. וכך ראובן במעשיו גרם לסילוק השכינה (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה כנוונא דא. ראה גמי שבת דף נה ע"ב), כפי שאמר לו יעקב אביו "כִּי עָלִיתָ מִשְׁכַּבִּי אֲבִיךָ אַז חָלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלָה" (בראשית מט, ד), "אַז חָלַלְתָּ" – אז גרמת לחלל את השכינה שהיתה על "יצועי" (רש"י בראשית מט, ד, יאור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה יע"ד כתיב כי עלית' מהרא"י, 'אלשיך הקדוש' פרשת ויחי פרק מט, ד ד"ה ואל תאמר) כי בעקבות כך היא עלתה למעלה, בעוד שמשכבי אביך נשארו 'חול' ('אלשיך הקדוש' פרשת ויחי פרק מט, ד ד"ה ואל תאמר). ודבר זה היה עיקר קלקולו של ראובן (ימגלה עמוקות' פרשת ויחי ד"ה ויבא חטא זה לידו) אף שראובן עצמו לא ידע שהשכינה נמצאת שם (שתי ידות' על התורה לר' אברהם חזקוני פרשת ויחי דף לח ע"א ד"ה יתר שאת ויתר עז).

אי"ה ובלוי נדר הדפסת הספר 'מטעמי תורת חיים' תהיה בקרוב עם סיום הכנת וסידור מפתח הערכים. יישר כוח לכל המסייעים!

ראובן רק עיכב את אביו מלעשות שימוש של מצוה וזה היה 'בלבול מיטת אביו' (ראה גמ' שבת דף נה ע"ב) (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה כוונת דא), ואף על פי כן אמרה התורה 'וַיִּלְךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלֶהָה' (בראשית לה, כב) (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה כוונת דא, 'צרוור המור' פרשת וישב ד"ה ולכן אמר בו ויקרא) שנשמע כאילו עשה מעשה בפועל עם בלהה. אלא שבזה לימדה התורה שאין הפעולה הגשמית עיקר אלא הפעולה הרוחנית, וכאשר נעשה מעשה שפוגם למעלה אף שהמעשה הגשמי לא כל כך גרוע הרי שיתלה הענין בעושה כאילו עשה את המעשה ממש. **שכך היה עם ראובן, כיון שבלבל את יצועי אביו ועיכב אותו מקיום המצוה – הרי שמנע הטוב למעלה וכאילו שכב חלילה את המשכב הגרוע (אור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה יתנה יש לדקדקי מהרמ"ק).**

מכל מקום חס ושלום לומר שכוונת הפסוק הוא שראובן היה ממש עם בלהה (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה כוונת דא) **בדרך קלקול ועריות** (מגלה עמוקות' סוף פרשת ויחי ד"ה כי שתי מצעות). **שהרי אם כך היה, ראובן לא היה נחשב לחלק משנים עשר השבטים והרי נאמר "וַיִּהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר"** (בראשית לה, כב) (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"ב ד"ה ועל דא כתיב), והוא גם לא היה נחשב בכלל 'שבעים נפש' שירדו למצרים (יגבול בנימין' לר' בנימין הכהן חלק ג' דרוש יא פרשת ויגש דף כד ע"ב טור א ד"ה ובזאת ההקדמה הנכונה). ועל זה אמרו רבותינו כי **"כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה"** (ראה גמ' שבת דף נה ע"ב). וזה הטעם ששינה הכתוב את הלשון אצל ראובן ואמר **"וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלֶהָה"** (בראשית לה, כב) ולא נאמר **"וַיִּשְׁכַּב עִם בְּלֶהָה"** כפי שמופיע בכל מקום בו יש את אותו המעשה, כמו אצל יעקב ולא שראובן **"וַיִּבֶא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בְּעָרְבַת וַתֵּצֵא אֵלָה לְקָרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תְּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָי בְּנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בְּלִילָה הַזֹּאת"** (בראשית ל, טז) (פירוש 'הרוקח' פרשת וישלח שער נחלק באמצע פסוק בראשית לה, כב. וראה גם 'צרוור המור' פרשת וישב ד"ה ויבמדרש אמרו שהטעם ו'ד"ה ולכן אמר בו ויקרא').

דבר כזה היה גם אצל בני עלי שעליהם נאמר **"וְעֲלֵי זָקֵן מֵאֵד וְשָׁמַע אֶת קֶל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן בְּנָיו לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׂים הַצְּבָאוֹת פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד"** (שמואל א' ב, כב), **"אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׂים"** – **אין הכוונה שבני עלי שכבו ממש ועשו עבירה כזאת במקום קדוש כזה, שאם לא כן היו כל ישראל קמים עליהם והורגים אותם.** אלא חטאתם היתה שהם עיכבו את הנשים מלהיכנס להקריב קרבנות להתפלל ולשוב אחר כך לבתיהן, והקדימו להן קרבנות אחרים. ועשו זאת מחמת שהיו מקבלים רק חלק קטן בקרבנות 'קִנְיֵי יוֹלְדוֹת' שאותן נשים הקריבו (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה אלא חס ושלום). **אך על מה שעיכבו בני עלי את אותן הנשים עד שנאלצו להישאר ללון שם** (רבינו בחיי' בראשית לה, כב ד"ה וישכב) **ולא יכלו לחזור לבעליהן לשימוש של מצוה' נאמר "אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׂים"** (זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה אלא חס ושלום, רבינו בחיי' בראשית לה, כב ד"ה וישכב) **כי כך נחשב להם על שפגמו למעלה** (אור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה יתנה יש לדקדקי מהרמ"ק. ראה גמ' שבת דף נה ע"ב).

נשמות אפרים ומנשה ירדו לעולם הזה אך לא נכנסו בבטן בלהה

בשעת העיבור של התינוק יורדת נשמה מלמעלה ועומדת למעלה מראשם של האב והאם, ואם יש לאדם 'זכות אבות' הוא יכול לראות בעיניו את אותה הנשמה (ועמודיה שבעה' לר' בצלאל הדרשן עמוד שלישי סימן ב' ד"ה יכי יש לידע' בשם האר"י ז"ל. ראה 'ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה). **כך היה עם יעקב אבינו, שכאשר הוא בא אל בלהה הזדמנו לו שתי נשמות** (ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה) **ועמדו למעלה מראש מיטתו** (ועמודיה שבעה' עמוד שלישי סימן ב' ד"ה יכי יש לידע' בשם האר"י ז"ל), **על מנת שהן ייצאו ממנו** (ומזבח אליהו' למחבר ספר 'שבט מוסרי' פרשת ויחי ד"ה ויאמר יעקב אל יוסף' בשם קדמונים) **ותתעבר בהן בלהה בלילה ההוא** (אור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה יועיד' כתיב וישמע ישראל מהרא"י). **ואילו ראובן שהיה צדיק תמים לא ידע בנבואה כי יעקב אביו צריך להעמיד אז עוד שני שבטים** (ידברי שלמה' לר' שלמה שלם פרשת ויקרא דף נז ע"ב ד"ה וז"ש לאה אל תאמרו).

התחלת ההתבוננות במצוה הזאת עושה מיד פעולה למעלה, ולכן (וימוהר אברהם' לר' אברהם פאלאגני מערכת ז' אות מד ד"ה 'התחלת' בשם החיד"י על זוהר) **שתי הנפשות של אפרים ומנשה ירדו למטה כבר על ידי המשכת מחשבתו הטהורה של יעקב אבינו, והיה צריך להעמידם על ידי בלהה** (הרבע חרשים' לר' יוסף יששכר בער בן יוחנן פרק ה' כסא דוד דף יד ע"א טור א ד"ה אי בזה) **אך באותה שעה שראובן בלבב את יצועי אביו** (ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה) **ומנע את המעשה עם בלהה** (מאיר לאר"י פרשת וישלח ד"ה יוכבר נדמנו' בשם האר"י ז"ל), **לא יכלו אותן הנשמות להתלבש ולהיות שני בנים תאומים בטיפת יעקב** (ועמודיה שבעה' עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יכי יש לידע' בשם האר"י ז"ל) **ולצאת אחר כך מבטנה של בלהה לאוויר העולם** (ועמודיה שבעה' עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה כי יד לידע). **ויעקב שהיה שם הבחין אז באותן הנשמות, וראה שאינן יורדות לבלבול יצועיו** (חומת אגן' להחיד"א פרשת ויחי אות ב בשם מהר"י צמח).

היות שאותן שתי הנשמות התלבשו כבר בתוך אוצר רוחני הנקרא 'גוף' שהוא קרוב לאוויר העולם הזה (ספר הליקוטים' להאר"י ז"ל פרשת וישלח סימן לה על הפסוק ויחי בשכך ישראל, 'ברכת טוב' על התורה לר' משה נראל הכהן דף כ ע"ב טור א ד"ה כשבלבל ראובן יצועיו), **אי אפשר היה להחזירן למעלה** (ספר הליקוטים' להאר"י ז"ל פרשת וישלח סימן ל"ה על הפסוק ויחי בשכך ישראל, 'כנפי יונה' להרמ"ע מפאנו חלק שלישי סימן ע. 'ברכת טוב' על התורה לר' משה נראל הכהן דף כ ע"ב טור א ד"ה כשבלבל ראובן יצועיו) **לגן עדן העליון, שהרי הן כבר התגשמו בעולם הזה** (ועמודיה שבעה' עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהר שאמר יעקב) **ומה שיוורד שוב אינו עולה** (ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה כראובן). וכיון שלא היו יכולות עוד לשוב למעלה, לכן נשארו בעולם הזה והיו משוטטות בו (בנדי אהרן' על התורה לר' אהרן דרשן תחילת פרשת ויחי דף לו ע"א ד"ה יוחי יעקב' בשם כתיב האר"י ז"ל).

אז החליטו ב'בית הדין של מעלה' להוריד את שתי הנשמות הללו למצרים (ספר הליקוטים' פרשת וישלח סימן ל"ה על הפסוק ויחי בשכך ישראל) **אל תוך בטנה** (ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה כראובן) **של אסנת אשת יוסף** (ספר הליקוטים' פרשת וישלח סימן ל"ה על הפסוק ויחי בשכך ישראל) **ושם הן ייצאו בשני בניה אפרים ומנשה** (אור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה יועיד' כתיב וישמע ישראל מהרא"י, 'כנפי יונה' חלק שלישי סימן ע, 'יונת אלם' להרמ"ע מפאנו בסוף פרק פ"ה) **אך לא כתאומים.** לכן יעקב אמר לראובן **"כִּי עֲלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אֲבִיךָ אֲזַ חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶה"** (בראשית מט, ד), **"מִשְׁכְּבֵי"** – לשון רבים כנגד הנשמות שעתידות להיוולד בזה אחר זה אצל אסנת, ולא עתידות להיוולד ב'משכבי' אחד של תאומים כפי שהיה צריך להיות אצל בלהה (ועמודיה שבעה' לר' בצלאל הדרשן עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהר שאמר יעקב). אמנם ראה דעה נוספת ב'ברכת שמואל' לאביו של מחבר ספר 'יקב הישר' דף כט ע"א טור ב' ד"ה יבדרך אחר נ"ל' בשם 'חכמי האמת' שגם אפרים ומנשה היו תאומים).

נשמות אפרים ומנשה המתנינו עד שנולדו מיוסף ואסנת במצרים

יוסף היה ראוי לקבל את אותן שתי הנשמות יותר משאר בניו של יעקב, משום שיוסף היה דומה ליעקב בכל ענייניו (ועמודיה שבעה' לר' בצלאל הדרשן עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהר יובן נמיו) **שהרי כל מה שאירע ליעקב אירע גם ליוסף** (זוהר פרשת וישב דף קפב ע"ב ד"ה אלה תולדות יעקב יוסף, 'בראשית רבה' פד, ו ועליוש ע"ד). **ואף היה דומה לו במראהו** (ועמודיה שבעה' לר' בצלאל הדרשן עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהר יובן נמיו) **עד שכל מי שהיה מסתכל בדמות יוסף היה חושב שזהו יעקב.** ומחמת כן גם יוסף הוא היחיד מכל בניו של יעקב שעליו נאמר הפסוק **"אֵלֶּה תְּלֻדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף"** (בראשית ל, ב) (זוהר פרשת וישב דף קפ ע"א ד"ה אלה תולדות יעקב יוסף). ויעקב עצמו גם ידע ששתי הנפשות שהסתלקו ממנו במעשה בלהה, עתידות לבוא לעולם על ידי בנו יוסף (עפ"י 'ועמודיה שבעה' עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהר שאמר הכתוב).

שתי הנשמות הללו הסתלקו מיעקב עד לזמן שיבוא יוסף וייקח את אסנת לאשה (ועמודיה שבעה) עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהו שאמר יעקב). **לכן מיד אחרי המעשה של ראובן נאמר "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר"** (בראשית לה, כב), "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל" – ללמד ששמע יעקב שהיה בזה ענין גדול שהסתלקו הנשמות הללו, **ושלולא שראובן בלבד יצועיו היו אפרים ומנשה יוצאים על ידו** (ועמודיה שבעה) עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יכ"י יש לדע' בשם האר"י ז"ל). **כלומר שהמעשה גרם "וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר"** (עפ"י מנלה עמוקות) פרשת וישלח על הפסוק וילך ראובן וישכב) **ולא ארבע עשר** (ליקוטי תורה) להאר"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה כראובן). אך יעקב הבין שלא התכוון ראובן לחטוא בזה, ומה' **יתברך יצא הדבר שיהיו בניו רק שנים עשר** (וברכת טוב) על התורה לר' משה נראל הכהן דף כ ע"ב טור א ד"ה כשבלבל ראובן יצועיו). **וראובן היה שליח לכך, ולא היתה כוונתו בלבד יצועי אביו** (ליקוטי תורה) להאר"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה).

ונאמר על אפרים ומנשה **"וַיְלִיֹסֶף יָלֵד שְׁנַיִם בְּנָיִם בְּטָרְם תְּבוֹא שְׁנַת הָרַעֲב"** (בראשית מא, ט), **"יָלֵד" – הוא לשון יחיד, כי יצאו כאחד** כבר אצל יעקב אבינו על מנת להיוולד. וכן הוא בפסוק **"וַיִּבְנֵי יוֹסֵף אֶשֶׁר יָלֵד לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם פֶּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבְּאֵה מִצְרַיִם לְשִׁבְעִים"** (בראשית מו, כז), **"יָלֵד" – לשון יחיד אף שהיו שניים**, וזה כי הם היו ראויים להיוולד **תאומים** אצל יעקב אבינו. ולכן אמר בפסוק **"נֶפֶשׁ שְׁנַיִם"** שהיו כביכול נפש אחת המתלבשת בשני גופים. וזה הטעם שאפרים ומנשה נחשבו בין אותם **שבעים הנפשות** אשר ירדו למצרים אף שרק נולדו במצרים, כי הם כבר יצאו מ'אוצר הנשמות' בהיות יעקב בחברון, ורק בבלול יצועיו גרם להם להמתין עד לרדת יוסף במצרים ושם להיוולד. וכך נאמר **"כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבְּאֵה מִצְרַיִם שִׁבְעִים"** (בראשית מו, כז) שכלל בתוך **השבעים נפש**. וכן הוא בפסוק **"בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם"** (דברים י, כב) שהיו בכלל היורדים למצרים **בנפש** אך בלי גוף (גבול בנימין לר' בנימין הכהן חלק ג' דרוש יא פרשת ויגש דף כד ע"ב טור ב ד"ה ובה בניו מ"ש ראובן).

ראובן ידע כי תיקונו תלוי ביוסף שיוליד את השבטים אפרים ומנשה

ראובן הבין לאחר מכן את הקלקול שנוצר בזה שהפסיד את אביו משתי הנשמות הללו. אך **כיון שנגזר בבית דין של מעלה שהן ייצאו על ידי יוסף, אז ידע שיש תקוה לאחריתו** (ועמודיה שבעה) לר' בצלאל הדרשן עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יולך לא אמר יוסף). לכן תחילת תיקונו של ראובן על מה שמנע את אביו מפריה ורביה, היה עם הצלתו של יוסף שעתיד להעמיד שני שבטים שנאמר **"וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָחוּ מִיָּדָם וַיֵּאמְרוּ לֹא נִכְנָנוּ נֶפֶשׁ : וַיֵּאמְרוּ אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אֶל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר יָד אֶל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוּ אֶל אֲבִיו"** (בראשית לו, כא-כב) (ידעת חכמה' למחרי"ל פרחוביצ'ר שער התשובה פרק תשיעי ד"ה יענתה נבאר מענין התעניות' ויע"ש), **"לְהַשִּׁיבוּ אֶל אֲבִיו" – אין הכוונה ליוסף שהרי פשוט שהוא ישיבו אל אביו, אלא זהו רמז לאותן שתי הנשמות של אפרים ומנשה שאבדו וצריכות 'לשוב' אל אביו** (ועמודיה שבעה) עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהו שאמר הכתוב). וכן אמר לאחים **"לֹא נִכְנָנוּ נֶפֶשׁ"** כי אז יידחו שתי הנפשות שעתידות לצאת ממנו. ואמר **לשון יחיד** כי היו צריכים לצאת בתחילה כתאומים (גבול בנימין חלק ג' דרוש יא פרשת ויגש דף כד ע"ב טור א ד"ה ובזאת ההקדמה הנכונה).

כאשר חזר ראובן אל הבור אליו זרקו האחים את יוסף נאמר **"וַיִּשְׁבַּר רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהָיָה אִין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו : וַיִּשָּׁב אֶל אֶחָיו וַיֵּאמְרוּ הֲיָלֵד אֵינָנוּ וַאֲנִי אֵנָה אֲנִי בָא"** (בראשית לו, כט-ל), **"וַיֵּאמְרוּ הֲיָלֵד אֵינָנוּ" – רמז בזה על אותן הנשמות של אפרים ומנשה שהן נקראו 'ילדים' לפי שעדיין לא ראו אור עולם, ושהיו ראויים לצאת מאביו אך נגזר עליהן שייצאו מיוסף, ואילו עתה עם אבידת יוסף הן לא יבואו עוד לעולם.** וקרא להן **"הַיָּלֵד"** בלשון יחיד כי הם היו ראויים לכתחילה להיות 'תאומים', ודרך התאומים לבוא מטיפה אחת הנחלקת לשתיים (ראה גמ' יבמות דף צח ע"א) (ועמודיה שבעה) לר' בצלאל הדרשן עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יולך לא אמר יוסף). ולכן **"וַאֲנִי אֵנָה אֲנִי בָא"** (בראשית לו, ט) **כלומר אם יוסף עתה נאבד הרי שאין לי תקוה על הקלקול, שהרי כבר נחסרו שתי הנשמות ולא עלו למעלה ועתה גם לא יוכלו לרדת למטה – והם יכרתו מאילן העליון שהוא 'כרת הנפש'.** ולכן גדול עווננו מנשוא שאין לי תיקון למעשה בלהה (ועמודיה שבעה) עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהו שאמר הכתוב).

וכן אמר ראובן **"וַאֲנִי אֵנָה אֲנִי בָא"** (בראשית לו, ט) גם על צערו של יעקב אביו שיהיה עתה גדול עוד יותר (ראה רש"י בראשית לו, ט), כי אף שנחסרו מיעקב קודם לכן שני שבטים, מכל מקום הוא ידע שהם עתידים לבוא על ידי בנו יוסף. **וכשייודע לו שאבד ממנו יוסף אז יגדל צערו ביותר, כי הוא יידע שאבדו עמו גם שתי הנשמות של אפרים ומנשה** (ועמודיה שבעה) עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהו שאמר הכתוב). ולכן כאשר היה יוסף שליט במצרים והאשים את השבטים להיותם מרגלים וביקש שיביאו את אחיהם הקטן, אמר ראובן לשאר האחים **"וַיִּעַן רְאוּבֵן אֶתְּם לֵאמֹר הֲלוֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אֶל תִּחְטְאוּ בְיָלֵד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ"** (בראשית מב, כב), **"וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ" – כוונתו לדם זרעו שהם מנשה ואפרים שהיו צריכים לצאת ממנו, כמו שנאמר אצל קין על הבל אחיו "קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה"** (בראשית ד, ט) שהם דמו ודם זרעו (ראה רש"י בראשית ד, ט) (גבול בנימין חלק ג' דרוש יא פרשת ויגש דף כד ע"ב טור א ד"ה ובזאת ההקדמה הנכונה).

ראובן עשה תשובה בשק ובתענית לכפר על מעשה בלהה (ראה 'מדרש משלי יב, יב, 'בראשית רבה' פא, א). אך כאשר הוא הגיע אל הבור וראה שיוסף איננו, הוא חזר שוב אל שקו ותעניתו, משום שהבין שהתשובה שעשה עד כה לא הספיקה שרי הפגם עתה גדול יותר עם איבוד נשמותיהם של אפרים ומנשה. וזהו מה שנאמר **"וַיִּשְׁבַּר רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהָיָה אִין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו"** (בראשית לו, כט) לשוב אל השק ואל התענית (ועמודיה שבעה) עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה יזוהו שאמר הכתוב). והתשובה שעשה ראובן אכן עלתה לו. לכן האבן שלו בחושן היתה אבן 'רוֹבְיָן' שסגולתה לעבר אשה אם שוחקים מהאבן ונותנים לה ממנה במאכלה, וזה על מנת לרמוז שמכוח תשובתו של ראובן היה נחשב לו כאילו אכן התעברו אותן הנשמות בבלהה באותו הלילה והוא לא ביטל את העיבור (מדרש תלפיות) ענף אפוד ד"ה עוד נראה על פני חז"ל).

ה' הציל את הטיפות של שני השבטים אפרים ומנשה שלא יאבדו

הקב"ה בשר ליעקב אבינו שהוא צריך להוליד את אפרים ומנשה כפי שנאמר "וַיֵּאמְרוּ לוֹ אֲלֵהֶם אֲנִי אֶל שְׁדֵי פָרָה וְרִבְיָה גוֹי וְקָהֵל גוֹיִם יְהִיָּה מִמֶּךָ וּמִלְכֵיכֶם מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ" (בראשית לה, יא), **"וקהל גוים יהיה מִמֶּךָ" – הם מנשה ואפרים** (ראה 'בראשית רבה' פב, ד) (מאיר לארץ) פרשת וישלח ד"ה וכבר נודמנו להי' מהאר"י ז"ל) **שראויים להיות תאומים אצל בלהה, שלכן נקראו "קהל גוים" כי הם שני עמים בקהל אחד** (יספר הליקוטים) להאר"י ז"ל פרשת וישלח סימן ל"ה על הפסוק ויהי בשכן ישראל, 'כנפי יונה' להרמ"ע מפאנו חלק שלישי סימן ע). **ודווקא יעקב התבשר על לידתם ולא יוסף, כי הוא זה שהיה צריך להולידם מבלהה** (מאיר לארץ) פרשת וישלח ד"ה מעתה כיון שרחל). **רק שאחר כך ניתן רשות לראובן על ידי מעשיו להסב את פתרון הנבואה ליוסף, ששבטו יהיה זה שנחלק לשניים** (יספר הליקוטים) להאר"י ז"ל פרשת וישלח סימן ל"ה על הפסוק ויהי בשכן ישראל, 'כנפי יונה' להרמ"ע מפאנו חלק שלישי סימן ע). וזה עצמו יהיה תיקון לראובן על מעשיו בבלבול מצעה של בלהה (גבול בנימין חלק ג' דרוש יא פרשת ויגש דף כד ע"ב טור א ד"ה ובזאת ההקדמה הנכונה).

שתי הטיפות שמהן היו צריכים להיווצר מנשה ואפרים היו נמצאות בתוך יוסף. והן נעקרו ממנו כאשר אשת פוטיפר ביקשה להחטיא אותו, אך לא יצאו ממנו ממש אלא נשארו באורח פלא תלויות במוטונו במשך כל אותן שנים עשרה שנה שהיה בבית האסורים עד אשר לקח את

אסנת לאשה, ומאותן שתי טיפות נולדו מנשה ואפרים (פני דוד' להחיד"א פרשת ויחי אות יג ד"ה 'ורש"י ז"ל פרש ותשב' בשם ר' חיים ויטאל, 'חומת אנך' להחיד"א פרשת ויחי אות ב בשם ר' חיים ויטאל). לכן נאמר "וּלְיוֹסֵף יָלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרֶם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעַב אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ אֶסְנַת בַּת פּוּטִי פְרַע כְּהֵן אוֹן" (בראשית מא, ט), **לא נאמר "וַיִּוְלַד יוֹסֵף שְׁנֵי בָנִים" בלשון הווה כפי הראוי, אלא "וּלְיוֹסֵף יָלַד שְׁנֵי בָנִים" בלשון עבר – לרמוז שכבר לפני כן הם היו במוותניו כמה שנים עוד בהיותו "יוסף" לבדו בלי אשה, ורק אחרי זה ילדה לו אסנת "שְׁנֵי בָנִים"** (פני דוד' להחיד"א פרשת ויחי אות יג ד"ה 'ורש"י ז"ל פרש ותשב).

לכן גם נאמר על יוסף "וַיִּתְּשֵׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּאֵז זָרְעֵי יָדָיו" (בראשית מט, כד), **וַיִּתְּשֵׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ** – הן שתי הטיפות שהתחזקו וישבו במוותניו. וסופי התיבות של "וַיִּתְּשֵׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּאֵז זָרְעֵי" יוצא התיבה **ויבניו**, ללמד שבניו היו שם באותן הטיפות, ונשארו שם עד שיצאו אצל אסנת (פני דוד' להחיד"א פרשת ויחי אות יג ד"ה 'ורש"י ז"ל פרש ותשב. ועיי"ש בביאור החלק השני של הפסוק ואכמ"ל בזה). **מטעם זה יוסף הודה לה' בפני יעקב אביו על שני בניו ואמר "בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בְּזָה" (בראשית מח, ט), "אֲשֶׁר נָתַן" – מתנה גדולה נתן לי אלקים, שהרי שנים עשרה שנה הם נשארו במוותניו (חומת אנך' להחיד"א פרשת ויחי אות ב). כאשר התיבה "בְּזָה" היא בגמטריא ארבע עשרה לרמוז כי השניים האלו משלימים את ארבע עשרה השבטים שהיה יעקב צריך להוליד (יספר הליקוטי' להרא"י ז"ל פרשת וישלח סימן ל"ה על הפסוק ויחי בשכן ישראל, 'כנפי יונה' חלק שלישי סימן ע, 'חומת אנך' פרשת ויחי אות ב, 'ברכת טוב' על התורה לר' משה נראל הכהן דף כ ע"ב טור א ד"ה כשבלב ראובן יצולו).**

יעקב אמר ליוסף כי אפרים ומנשה הם בניו ונחשבים לחלק מהשבטים

כאשר יוסף הביא את אפרים ומנשה לפני יעקב, אמר לו אביו "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף רְאֵה פָנַיךָ לֹא פִלְלֵתִי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת זְרָעֲךָ" (בראשית מח, יא), **"הִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת זְרָעֲךָ"** בלשון עבר, **לפי שהוא כבר ראה אותם בעבר כאשר הם היו עדיין רק נשמות וירדו להיכנס בבלהה** (חומת אנך' להחיד"א פרשת ויחי אות ב). ואמר יעקב ליוסף שהסיבה שבאו אליו הנשמות האלו למצרים, היה מחמת ש"בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ פְּנֵנוּ בְּדָרְךָ בְּעוֹד כְּבָרְךָ אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדָרְךָ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לְחַם" (בראשית מח, ז) **ושאחר כך בא ראובן ובלבל את משכבה של בלהה ואז הנשמות של אפרים ומנשה שהיו כבר מוכנות לרדת לתוך בלהה לא ירדו.** והיות שלהחזירן למעלה לא היה אפשר, לכן בית דין של מעלה הוריד אותן למצרים על מנת שהוא יולידם (מאיר לארץ לר' מאיר ביקיאים פרשת ויחי ד"ה מעתה ז"ש ועתה שני בניך).

אפרים ומנשה היו בכלל בניו השלמים של יעקב ובלי שום פסול וחסא, כשם שהובטח לו כי מיטתו שלימה בכל בניו (בגדי אהרן' לר' אהרן הדרשן פרשת ויחי דף לו ע"ב טור א ד"ה ויחי יעקב בארץ מצרים). **ויעקב אבינו הכניס את אפרים ומנשה בכלל שבטי ישראל** (חומת אנך' פרשת ויחי אות ב) **מה שלא עשה באף אחד מהבנים של השבטים האחרים, ואף לא בבניו של ראובן הבכור או יהודה שהיה מלך בין השבטים** (מאיר לארץ' פרשת וישלח ד"ה ומעתה כיון שרחל), **משום שלולא שראובן בלבד את יצועו של יעקב הרי שנשמותיהם של אפרים ומנשה היו כבר נכנסות בבלהה והם היו בניו ממש – לכן גם עתה הם ראויים להיות במניין השבטים** (אור החמה' על זוהר פרשת וישלח דף קעו ע"א ד"ה 'ועי' כתיב וישמע ישראל מר' אברהם גלאנטי, 'חומת אנך' להחיד"א פרשת ויחי אות ב), **כפי שזימנו מן השמים** (המאיר לארץ' פרשת וישלח ד"ה ומעתה כיון שרחל).

וזה מה שאמר יעקב אבינו ליוסף "וְעַתָּה שְׁנֵי בְנֵיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בְּאֵי אֶלְדִּיךָ מִצְרַיִמָה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרַאוּבֵן וְשָׁמְעוּן יִהְיוּ לִי" (בראשית מח, ה), **"וְעַתָּה שְׁנֵי בְנֵיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" – כלומר אותם שני בנים שנולדו לך כאשר ירדת למצרים ונישאת לאסנת, ל"י הם" – ראויים היו לי להולידים ושהיו בניי** (מאיר לארץ' פרשת ויחי ד"ה מעתה ז"ש ועתה שני בניך). **ורבותינו אמרו שהרמז לכך שהם נחשבים כבניו של יעקב, לפי שיש בדיוק ארבע עשרה תיבות בפסוק "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסַפּוּ וְאֶגִּידָה לְכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאֶרְצֵי הַמִּצְרַיִם" (בראשית מט, א) מספר התיבות מכוון כנגד שנים עשר השבטים ועוד שבט אפרים ושבט מנשה** (יסמוכים לעד' לר' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' פרשת ויחי ד"ה עוד נראה ראית).

והוסיף יעקב ואמר ליוסף "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרַאוּבֵן וְשָׁמְעוּן יִהְיוּ לִי" (בראשית מח, ה), כלומר כמו שראובן ושמעון היו בטון לאה ונקראים שלי, כך גם אפרים ומנשה (ליקוטי תורה' להרא"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה) **הם כבניי ממש, לפי שהיו ראויים לצאת ממני** (עמודיה שבעה' עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה וזהו שאמר הכתוב, 'מזבח אליהו למחבר 'שבט מוסר' פרשת ויחי ד"ה ויאמר יעקב אל יוסף). **ובמעלתם הגדולה** (נחל קדומים' להחיד"א פרשת ויחי אות א) **הם שקולים כראובן ושמעון שהם ראשוני השבטים** (רבינו אפרים על התורה' פרשת ויחי ומכתיבה אשכנזית בראשית מח, ה, 'פירוש הרוקח' פרשת ויחי בשער לקט בראשית מח, ה, 'נחל קדומים' להחיד"א פרשת ויחי אות א). **ורבותינו אמרו שיש רמז לכך בפסוק הזה כי התיבות "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה" עם הכולל שווה לגמטריא של התיבות "רַאוּבֵן וְשָׁמְעוּן" (רבינו אפרים על התורה' פרשת ויחי בראשית מח, ה, 'פירוש הרוקח' פרשת ויחי בשער לקט בראשית מח, ה, 'צפנת פענח' פרשת ויחי על הפסוק 'אפרים ומנשה כראובן', 'ליקוטי השי"ס' להרא"י ז"ל בחלק כ"ה דף עו ע"ב ד"ה די ליד).**

אפרים ומנשה נולדו כל אחד עם תאומתו שהיא אשתו כדי שלא יתערב זר עמם. ורמז לכך בריבוי "אֶת" שבפסוק "וַיִּוְלַד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ אֶסְנַת בַּת פּוּטִי פְרַע כְּהֵן אוֹן אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם" (בראשית מח, ט) (עובד בנימין' חלק ג' דרוש יא סוף פרשת ויגש דף כד ע"ב טור ב ד"ה וזהו בניו מ"ש ראובן), **וכן נולדו ליוסף עוד בניים אחרים במצרים חוץ ממנשה ואפרים** (האלשיך הקדוש' בראשית מח, ו). **ועל כך אמר יעקב ליוסף "מוֹלֶדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ" (בראשית מח, ו) כלומר ששאר הבנים שיהיו לך אם אתה תוליד עוד** (רש"י בראשית מח, ו) **הם חלקך וגורלך** (עמודיה שבעה' לר' בצלאל הדרשן עמוד שלישי סימן יח ב' ד"ה וזהו שאמר הכתוב) **כפי מחשבותיך ומעשיך, וכפי שתהיה ראוי** (ליקוטי תורה' להרא"י ז"ל פרשת ויחי ד"ה אפרים ומנשה כראובן), **אך לא ייחשבו במניין השבטים** (רש"י בראשית מח, ו, 'מאיר לארץ' פרשת ויחי ד"ה 'מעתה ז"ש ועתה שני בניך') **וגם לא יירשו חלק נפרד בארץ כמו שעתידיים לרשת בניך אפרים ומנשה** (רש"י בראשית מח, ו) **ה' יראנו נפלאות מתורתו, אמן.**

קוראים יקרים! בואו לעזור לנו במימון הדפסת העלון! אפשר להעביר תרומות להדפסת העלון בכל עמדת "נדרים פלוס" לרשום קופת 'מטעמי תורת חיים'. וכן ניתן לשמוע על אמצעי תרומה נוספים בטלפון 052-7675933 או במייל alon.torat.haim@gmail.com. תזכר למצוות!		העלון לעילוי נפש רוח ונשמה מדינת בני מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון לעילוי נפש רוח ונשמה רות בת אפרים לייב ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.
העלון עם תפילות נשמה יחזק בן יהודית ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון לעילוי נפש רוח ונשמה של חיים בן מימה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון לעילוי נפש רוח ונשמה של חיים בן מימה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.
העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.
העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.	העלון עם תפילות נשמה משה בן מרים ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.